

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธสังคัมสงเคราะห์*

THE ROLE OF MONKS IN SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO BUDDHIST SOCIAL WELFARE PRINCIPLES

พระครูธรรมธรรณิชัย อภิไชโย (คงเกษม)¹, พระมหาวิรัตน์ พลทตโต²
Phrakhrudhammadhorn Apichai Apichayo (Kongkasem)¹, Phramaha Virat Palatatto²

¹วัดทองคั้ง ชลบุรี, ²วัดพระธรรมกาย ปทุมธานี

¹Wat Thong Khung, Chonburi, ²Wat Phra Dhammakaya, Pathum Thani

Corresponding Author E-mail: pda.55@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธสังคัมสงเคราะห์จากการศึกษาจากแนวคิด หนังสือ ตำรา และจากการสังเคราะห์พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ในหลายด้าน ประกอบด้วย 1. การที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน 2. การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน 3. การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น 4. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และ 5. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับองค์กรต่าง ๆ การพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรของวัดให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับพระพุทธศาสนาและชุมชน เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน ก็จะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นที่พึ่งทางปัญญาให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง การพัฒนาบุคลากรของวัดซึ่งรวมถึงเยาวัจกร กรรมกร วัด และจิตอาสาต่าง ๆ ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและมีทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชน ก็เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และการสาธารณสงเคราะห์หรืองานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการแสดงบทบาทของพระภิกษุในด้านสังคัมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของบุคคล คณะบุคคล หรือหน่วยงาน ซึ่งต้องอยู่ในขอบข่ายของการสงเคราะห์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคัมสงเคราะห์ ทั้งการ

*Received December 14, 2025; Revised February 1, 2026; Accepted February 5, 2026

สงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ ทั้งทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: บทบาท; การพัฒนาสังคม; สังคมสงเคราะห์

Abstract

This academic article aims to examine the role of Buddhist monks in social development based on the principles of Buddhist social welfare, through a study of relevant concepts, books, textbooks, and synthesized literature. The findings indicate that the roles of monks in social development cover various dimensions, including: 1. temples as community centers, 2. promotion of the local economy, 3. preservation and transmission of local culture, 4. improvement of community quality of life, and 5. establishment of collaborative networks between temples and related organizations. The development of monks and temple personnel with appropriate knowledge and skills in conveying Buddhist teachings is therefore a key strategy for strengthening both Buddhism and local communities. When monks possess competencies that correspond to contemporary social contexts, they can effectively serve as spiritual leaders and sources of intellectual support for the public. In addition, the development of temple personnel, including stewards, temple committee members, and volunteers, to enhance their understanding of Buddhist principles and their ability to work collaboratively with communities, constitutes an important supporting factor in expanding the reach of Buddhist activities. This contributes to broader public engagement and participation. Furthermore, public welfare activities or social assistance represent a significant aspect of monks' social roles. These activities include individual assistance and community-based welfare, with temples and monks serving as core leaders. Such activities aim to promote public benefit for individuals, groups, or organizations within the scope of social welfare. They are conducted in accordance with Buddhist discipline and encompass both material and spiritual support in various forms that do not contradict the principles of the Vinaya.

Keywords: Roles; Social Development; Social Work

บทนำ

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นหน่วยงานที่เข้าถึงและมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนอย่างใกล้ชิดมากที่สุด เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารสูงสุดของวัด มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีภายในวัด เพื่อให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นสมาชิกในองค์กรสามารถรักษาพระธรรมวินัย เป็นแบบอย่างที่ดี และร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่สถาบันพระพุทธศาสนากำหนดไว้ อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยรอบ

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระสงฆ์ดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของสังคม ทั้งในรูปแบบของการสาธารณสงเคราะห์และการสงเคราะห์บุคคล ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล 2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ 3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ และ 4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป (พระสมุห์หวัศิน วิสุทโธ (พงษ์ศักดิ์), 2563) การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ดังกล่าวจึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในลักษณะเชิงรับและเชิงรุก

การเผยแผ่เชิงรับมุ่งเน้นการเทศน์ การสอน และการถ่ายทอดหลักธรรมเป็นสำคัญ ขณะที่การเผยแผ่เชิงรุกเป็นการนำกิจกรรมการสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงประชาชนเข้าสู่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันซึ่งเผชิญกับปัญหาและภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น อุทกภัย วาตภัย และอัคคีภัย พระสงฆ์มักมีบทบาทสำคัญในการเข้าไปช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อน และเป็นที่พึ่งพิงทางกายและใจแก่ประชาชน ส่งผลให้วัดยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนมาโดยตลอด

นอกจากการทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ทางอ้อมผ่านงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งในมิติทางวัตถุและจิตใจ การพัฒนาชุมชนจึงดำเนินไปในสองลักษณะสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนด้านสิ่งของ สถานที่ และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชนมีหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง ปลอดภัย และมีความสุขบนพื้นฐานของศีลธรรม ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธสังคมนสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม

วัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยมาอย่างยาวนาน นอกจากทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นกลไกทางสังคมที่สนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น และชุมชนในหลายมิติ เช่น การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม และการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น แม้บริบทสังคมสมัยใหม่ทำให้บทบาทของวัดบางด้านเปลี่ยนแปลงไป แต่โดยสาระสำคัญ วัดยังคงมีศักยภาพในการเป็นฐานทรัพยากรทางสังคมที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

ประการแรก วัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนยังสามารถเป็นพื้นที่รวมพลังและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม งานศึกษาของฐิตาภรณ์ ภูบุญบุตร (2566) ชี้ให้เห็นว่า วัดสามารถทำหน้าที่เป็นฐานในการพัฒนาอาชีพเสริมของชุมชน ผ่านการใช้ทรัพยากรและพื้นที่ของวัดเพื่อจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน ดำเนินงาน และติดตาม ประเมินผล ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า “วัด-ชุมชน” สามารถหนุนกันให้เกิดการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนและการจัดการทรัพยากรอย่างมีทิศทางร่วมกัน

ประการที่สอง วัดและพระสงฆ์สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในแนวทางที่ยึดหลักคุณธรรมและความพอเพียง เช่น การสนับสนุนกิจกรรมสร้างรายได้ การจัดตลาดชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดความต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งการศึกษาของ อดิษฐ์ ศรีสุข และคณะ (2565) เสนอว่า การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนร่วมกับเทคโนโลยีสามารถช่วยให้การเผยแพร่วัฒนธรรมมีประสิทธิภาพและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้น

ประการที่สาม วัดมีส่วนยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา ผ่านกิจกรรมด้านสุขภาวะ การให้คำปรึกษา การสร้างความสามัคคี และการจัดพื้นที่เรียนรู้หรือฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต งานของกมลทิพย์ คำใจ (2554) มองว่าวัดเป็น “สินทรัพย์ชุมชน” ที่สร้างมูลค่าได้ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม หากมีการประเมินและพัฒนาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยังต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับองค์กรต่าง ๆ ซึ่งพระสมุห์มนโธวัฒน์ ธรรมโชโต (แพเพช) และคณะ (2564) ชี้ให้เห็นแนวทางการพัฒนาวัดโดยใช้ชุมชนรอบวัดเป็นฐาน และเน้นการมีส่วนร่วมภายใต้กรอบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อให้การบูรณาการ ทรัพยากรและความร่วมมือเกิดผลเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

สรุปได้ว่า วัดในสังคมไทยมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงศูนย์กลางทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนในหลายมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิต โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างอาชีพ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการดูแลกลุ่มเปราะบางในชุมชน ควบคู่กับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การพัฒนาบทบาทของวัดให้เกิดประสิทธิภาพควรอาศัยความร่วมมือในรูปแบบเครือข่ายภายใต้แนวคิด “บวร” เพื่อเสริมพลังการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมควบคู่กับการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อให้วัดยังคงเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่มีคุณค่าและยั่งยืนต่อชุมชนต่อไป

วัดในฐานะศูนย์การเรียนรู้ทางศีลธรรม

วัดในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศีลธรรมมาตั้งแต่อดีต โดยเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ในปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายด้าน แต่บทบาทของวัดในฐานะศูนย์การเรียนรู้ทางศีลธรรมยังคงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเดิม หากแต่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต การปฏิรูปบทบาทวัดในฐานะศูนย์การเรียนรู้ทางศีลธรรมจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับชีวิตประจำวัน การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับชีวิตประจำวันเป็นแนวทางสำคัญในการทำให้พระพุทธศาสนามีความหมายและมีคุณค่าในสังคมร่วมสมัย เนื่องจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อท่องจำหรือศึกษาในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อนำไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การที่วัดจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางศีลธรรมที่มีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องสามารถชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับสถานการณ์และปัญหาในชีวิตประจำวัน ที่ผู้คนในสังคมปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับชีวิตประจำวันจึงเป็นการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน ในประเด็นนี้ พระครูปลัดสราวุธ ฐิตปัญโญ (2560) ได้อธิบายไว้ในงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี เห็นว่า วัดในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนต้องมีการจัดการเรียนรู้ทางศีลธรรม

ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของคนในชุมชน ได้เสนอว่าควรมีแนวปฏิบัติที่เน้น การนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยอาจจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่สอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เช่น การนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาชุมชน การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความ สามัคคีในชุมชน หรือการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักมัชฌิมาปฏิปทา มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับชีวิตประจำวันสามารถ ดำเนินการได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตประจำวัน การฝึกปฏิบัติธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน การจัดเวที แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตจริง การจัดทำสื่อที่นำเสนอ การประยุกต์ใช้หลักธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือการให้คำปรึกษาทางศีลธรรมสำหรับ ปัญหาในชีวิตประจำวัน สิ่งสำคัญคือการทำให้หลักธรรมมีความเป็นรูปธรรมและสามารถ จับต้องได้ในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เป็นเพียงนามธรรมหรือเรื่องไกลตัว นอกจากนี้ การประยุกต์ หลักธรรมยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบริบทและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ที่หลากหลาย เช่น เด็กและเยาวชน วัยทำงาน ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มคนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน โดยนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบและเนื้อหาที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้การ ประยุกต์หลักธรรมเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและสังคมโดยรวม

2. การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่หลักธรรม ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คน การใช้สื่อและ เทคโนโลยีในการเผยแผ่หลักธรรมเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้วัดสามารถเข้าถึง ประชาชนได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคนรุ่น ใหม่ที่คุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ จะช่วยให้การนำเสนอหลักธรรมมีความน่าสนใจ ทันสมัย และสามารถเข้าถึงผู้คนได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่จำกัดอยู่เพียงในเขตวัดหรือในช่วงเวลาพิธีกรรมเท่านั้น นอกจากนี้ สื่อและ เทคโนโลยียังช่วยให้การเผยแผ่หลักธรรมสามารถปรับให้เหมาะสมกับความต้องการและ รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้คนในสังคมปัจจุบัน การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการ เผยแผ่หลักธรรมสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชัน ที่รวบรวมคำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา การสร้างเพจหรือช่องทางบนสื่อ สังคมออนไลน์สำหรับเผยแผ่ธรรมะและตอบคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การผลิตสื่อ มัลติมีเดียที่น่าสนใจนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ เช่น แอนิเมชัน เกม หรือ การ์ตูน การจัดระบบการเรียนรู้ออนไลน์ (E-Learning) ด้านพระพุทธศาสนา หรือการใช้ เทคโนโลยีความจริงเสมือน (Virtual Reality) และความจริงเสริม (Augmented Reality)

ในการนำเสนอประวัติศาสตร์และคำสอนทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแพร่หลักธรรมต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความถูกต้องของเนื้อหา โดยต้องยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ และต้องระวังไม่ให้รูปแบบหรือวิธีการนำเสนอบิดเบือนหรือลดทอนความสำคัญของหลักธรรม นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์และบุคลากรของวัดให้มีความรู้และทักษะในการใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงความหลากหลายและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียวอีกต่อไป แต่ต้องเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะรอบด้านและเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความผูกพันต่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในประเด็นนี้ พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุตสี) และคณะ (2567) ได้อธิบายไว้ในงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา ท่านได้เสนอว่าควรมีแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมควรบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ และประเมินผล กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบและความยั่งยืนในระยะยาว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีส่วนร่วมจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการยกระดับบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน การที่วัดสามารถปรับตัวและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะช่วยให้สถาบันพระพุทธศาสนายังคงมีความสำคัญและเป็นที่พึ่งทางปัญญาของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น พระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวัดจึงควรให้ความสำคัญกับการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย น่าสนใจ และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

การพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรของวัดให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรม การพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรของวัดให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอด

หลักธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม การถ่ายทอดหลักธรรมแบบดั้งเดิมอาจไม่สามารถเข้าถึงประชาชนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์และบุคลากรของวัดจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะให้ทันสมัย สามารถอธิบายหลักธรรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมปัจจุบัน ตลอดจนประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรของวัดให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับพระพุทธศาสนาและชุมชน เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน ก็จะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นพี่เลี้ยงทางปัญญาให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง การพัฒนาบุคลากรของวัดซึ่งรวมถึงวิชาวัด ฆราวาส และจิตอาสาต่าง ๆ ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและมีทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชนก็เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ดังที่ พระครูปฐมธรรมวิวัฒน์ (ฐิตธมโม) (2566) ได้ยืนยันจากการศึกษาวิจัยว่า วัดที่มีพระสงฆ์และบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมจะสามารถเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ทางศีลธรรม เป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน เนื่องจากการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้และขยายขอบเขตการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย วัดเพียงลำพังไม่สามารถดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกมิติได้ จึงจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ทางศีลธรรมให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับในสังคมในประเด็นนี้ พระมหาประภาส วีระพล (2567) ได้อธิบายไว้ในงานวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเขตตำบลหนองจ้อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เห็นว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นบทบาทสำคัญของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ท่านได้เสนอว่าควรมีแนวปฏิบัติในการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานสาธารณสุข และองค์กรชุมชน เพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศีลธรรมที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการแก้ไขปัญหาสังคมและ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ทางศีลธรรม จึงไม่เพียงแต่เป็นการระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญจากหลากหลายภาคส่วนเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมในการเผยแผ่ หลักธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบัน พระมหาประภาสได้ชี้ให้เห็นว่า เจ้าอาวาสที่มีภาวะผู้นำสูงจะสามารถประสานความร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ในการ พัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดค่าย คุณธรรมร่วมกับโรงเรียน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการหลักธรรมกับภูมิปัญญา ชาวบ้าน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศีลธรรมสำหรับประชาชนทุกช่วงวัย ความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการ ประสานงาน การสร้างความไว้วางใจ และการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของการร่วมมือกันจัดการเรียนรู้ทางศีลธรรมเพื่อสร้างสังคมที่มีคุณภาพ และยั่งยืน

สรุปได้ว่า วัดในฐานะศูนย์การเรียนรู้ทางศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอด หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และปัญญาของประชาชนใน ทุกช่วงวัย โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการเรียนรู้เชิงคุณค่าและการประยุกต์ใช้หลักธรรม ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หลักสูตรและกิจกรรมที่สอดคล้องกับ บริบทสังคมร่วมสมัย การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และบุคลากรด้านการสื่อสารและ เทคโนโลยี ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การบูรณาการหลักสูตรดั้งเดิมเข้ากับแนวทางการเรียนรู้สมัยใหม่จะช่วยเสริมสร้าง บทบาทของวัดให้เป็นแหล่งบ่มเพาะคุณธรรมและเป็นที่พักทางจิตใจของสังคมไทยได้อย่าง ยั่งยืนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

งานสาธารณสงเคราะห์

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัด และพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น โครงการอุปสมบท และบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน ให้ใช้สถานที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชน ด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปา หมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้ เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการแสดงบทบาทของพระภิกษุในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการ สงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยการเป็นผู้นำในการบริจาคช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เนื่องจากพระภิกษุเป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนรวย

กับคนจน เพราะปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระภิกษุก็นำไปใช้ประโยชน์เป็นสาธารณกุศล ช่วยผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส โดยการสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด งานสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการ บริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดการได้ (คุณ โทษณ์, 2545) การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการ ช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น (พระสมุห์วศิน วิสุทโธ (พงษ์ศักดิ์), 2563)

สรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์หรืองานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการแสดงบทบาทของพระภิกษุในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของบุคคล คณะบุคคล หรือหน่วยงานซึ่งต้องอยู่ในขอบข่ายของการสงเคราะห์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ ทั้งทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาพระภิกษุ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่ในการจัดอบรมต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น

หลักการปฏิบัติงานแบบ 4 ป. คือ ประชาชน ประชาธิปไตย ประสานงาน และประหยัด มาใช้สนับสนุนในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาประชาชน และพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. ประชาชน (People Oriented) ในการปฏิบัติงาน ผู้นำต้องสามารถทำงานร่วมกับทุกคนต้องทำงานกับประชาชนไม่ได้ทำให้ประชาชนพัฒนาทัศนคติของประชาชนทุกเพศ ทุกวัยโดยการเพิ่มพูนทักษะ พิจารณาสถาवการณ์และปัญหาของชุมชนและประชาชนเป็นหลักในเรื่องงาน
2. ประชาธิปไตย (Democracy Oriented) ในการปฏิบัติงาน ผู้นำต้องสามารถทำให้ประชาชนทุกคนมีความสามัคคีกัน ทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม ทำงานในรูปแบบกรรมกร

ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน ตำบลสนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันริเริ่มกิจกรรมเพื่อปรับปรุงท้องถิ่นด้วยตนเองอาศัยหลักการเข้าถึงประชาชนในการทำงานและร่วมงานกับผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในรูปกลุ่ม

3. ประสานงาน (Co-Ordination Oriented) ในการปฏิบัติงาน ผู้นำจะต้องร่วมมือประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรทั้งของรัฐบาลและเอกชนชักนำบริการของนักวิชาการไปสู่ประชาชนและกระตุ้นให้ประชาชนไปหานักวิชาการเพื่อรับบริการตามความต้องการโดยเหมาะสมพัฒนาการจะเป็นผู้เชื่อมประสานงานระหว่างนักวิชาการกับประชาชน

4. ประหยัด (Economy Oriented) ในการปฏิบัติงาน ผู้นำจะต้องพัฒนาปลูกฝังให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองเป็นหลัก รัฐบาลช่วยเหลือในสิ่งซึ่งเกินความสามารถของประชาชนเท่านั้นในการจัดทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ พยายามนำทรัพยากรในชุมชนทั้งในด้านกำลังคนและวัสดุมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดทุกฝ่ายร่วมกันคิดและวางแผนการปฏิบัติงานตามกิจกรรมไว้ล่วงหน้าจึงจะทำให้ประหยัดแรงงาน เวลา วัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

5. ประยุกต์ใช้พุทธธรรมได้อย่างเหมาะสม หมายถึง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมหลัก 4 ป. ข้างต้นให้ดำเนินไปตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อเป้าหมายหรือผลที่ได้ อย่างยั่งยืน เมื่อประชาชนในท้องถิ่นสามารถร่วมมือประสานใจแนบกันกำลังกันอันก่อให้เกิดความสามัคคีกันแล้ว ขบวนการพัฒนาประชาชนและพัฒนาชุมชนนั้น ย่อมประสบความสำเร็จได้โดยไม่ยาก และชุมชนนั้นก็ได้รับการพัฒนาอย่างมั่นคงแข็งแรงตลอดจนได้ต่อยอดในการพัฒนาจากระดับชุมชนไปสู่ระดับการพัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สรุปได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและส่งเสริมเศรษฐกิจรวมถึงอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนสร้างเครือข่ายต่าง ๆ และวัดจึงเป็นศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมทำให้ประชาชนสามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาไปใช้ได้จึงสรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นสามารถทำโดยผ่านงานสาธารณสงเคราะห์หรือสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพุทธศาสนาอยู่แล้วทำให้พระสงฆ์ มีบทบาทกับสังคมสามารถแก้วิกฤตการณ์ศรัทธาที่เกิดขึ้นในวงการสงฆ์ในปัจจุบันได้ เป็นประโยชน์ทั้งประโยชน์ตนประโยชน์สังคมและประโยชน์ของชาติรวมถึงยังช่วยเยียวยาจิตใจของประชาชนเมื่อเกิดความทุกข์ร้อนใจต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีเหตุการณ์หลาย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยวัดและพระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจทำให้ประชาชน มีความศรัทธาเลื่อมใสและเยียวยาจิตใจได้มาโดยตลอด

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธสังคมสงเคราะห์ ผู้เขียนได้นำเสนอโมเดลเชิงแนวคิดที่สะท้อนกระบวนการบูรณาการระหว่างโครงสร้างพื้นฐานของวัด การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และกลไกการเผยแผ่ธรรมะในบริบทสังคมร่วมสมัย ดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลบทบาทวัดในการพัฒนาชุมชนและการเรียนรู้ทางศีลธรรม

จากภาพที่ 1 สะท้อนให้เห็นบทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชนและการเรียนรู้ทางศีลธรรมในลักษณะของระบบบูรณาการที่เชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญหลายด้านเข้าด้วยกัน โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาแบบพุทธที่ครอบคลุมทั้งมิติทางจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และบุคลากรวัด ให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย องค์ประกอบทั้งสองด้านนี้ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบผ่านกลไกการเผยแผ่ธรรมะเชิงปฏิบัติด้วยเทคโนโลยีและกิจกรรมร่วมสมัย ซึ่งช่วยให้การถ่ายทอดหลักธรรมสามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มวัยและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน โมเดลดังกล่าวยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างโครงสร้างพื้นฐานของวัด กระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างชุมชนเข้มแข็งและสังคมคุณธรรมอย่างยั่งยืน วัดจึงมิได้

เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่กลางในการหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะของประชาชน ผ่านการบูรณาการหลักธรรมดั้งเดิมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โมเดลนี้จึงสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนไทยในระยะยาวได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

สรุป

พระสงฆ์และวัดมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยตามแนวพุทธสังคัม สงเคราะห์ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการส่งเสริมเศรษฐกิจ การอนุรักษ์วัฒนธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ควบคู่กับการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์และการเผยแพร่หลักธรรมในรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์และบุคลากรวัดให้มีความรู้ ทักษะ และความเข้าใจสังคมปัจจุบัน ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและฟื้นฟูศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและความยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ คำใจ. (2554). การวัดมูลค่าเพิ่มของสินทรัพย์ชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *Community and Social Development Journal*, 12(1), 29–40.
- คุณ โทจันทร์. (2545). *พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฐิตาภรณ์ ภูบุญบุตร. (2558). การจัดการพัฒนาอาชีพเสริมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสู่ชุมชนที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านตุม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 32(2), 169–182.
- ณณีย์ ศรีสุข และคณะ. (2565). การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 11(3), 65–73.
- พระครูปฐมธีรวัฒน์ (ฐิตธมโม). (2566). การพัฒนาหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบของชุมชนวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 8(6), 77–89.

- พระครูปลัดสราวุธ ชุตินฺธโร. (2560). การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดชลบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2-01), 505–522.
- พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุตสี) และคณะ. (2567). รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(11), 553–565.
- พระมหาประภาส วีระพล. (2567). ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเขตตำบลหนองจ้อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 15(2), 143–160.
- พระสมุห์มนโธวัฒน์ ธรรมโชโต (แพเพชร) และคณะ. (2564). แนวทางการพัฒนาวัดโดยใช้ชุมชนรอบวัดเป็นฐาน ศึกษาเฉพาะกรณี วัดโพธาราม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค*, 8(5), 42–57.
- พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์). (2563). พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์: บทบาทและความสำคัญ. *วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ*, 2(1), 357–366.